

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/173 / 2018-05

**TÜRKİYE İLE RUSYA ARASINDAKİ İKİ TARAFLI YATIRIM ANLAŞMASI
ÇERÇEVESİNDE RUSYADA YATIRIM**

Arsen TOMA¹

¹ Arsen009@list.ru İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

Özet

Yabancı sermaye dar anlamıyla: bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan sermaye transfer işlemidir. Bir ülkedeki sermaye stokuna başka bir ülkenin vatandaşı veya kurumları tarafından yapılan sermaye katkısıdır. Özel yabancı sermaye ve portföy yatırımları olarak ikiye ayrılır. Portföy yatırımları tasarruf sahiplerinin bir faiz veya kar payı geliri sağlamak amacıyla uluslararası sermaye piyasalarından menkul değerler alınmasını ifade eder. Özel sermaye yatırımları ise, bir ülkeden başka bir ülkeye verilen sermayenin, o ülkede yatırıma dönüştürülmesidir. (Yabancı Sermaye Nedir, б.д.)

Çalışmada, öncelikle dünyada sermaye hareketi hakkında literatür çalışması yapılmıştır. Ardından, konuyla ilgili Rusya'daki mevcut durum analiz edilmiştir.

Birinci bölüm, yabancı yatırımın genel tanımından oluşturmaktadır. Bu bölümde ayrıca yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması hakkındaki anlaşmalar ile iki ülke arasında ekonomik işbirliği için uygun koşulların yaratılması, yabancı sermayenin kamulaştırma ve devletleştirmeye karşı güvence altına alınması ve sahip olduğu haklara açıklık getirilmesi, yabancı yatırımcı ile devlet arasında çıkabilecek ihtilâfların çözüm yollarının tespit edilmesi, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ilişkin bilgiler yer almıştır.

İkinci bölümde ise, taraflar arasında gerçekleştirilen anlaşma ve iki taraflı yatırım anlaşması ile sağlanan koruma ele alınmıştır. Çalışmamızda konunun ekonomik boyutlarına yer verilmiş; ancak, konu daha çok hukuki açıdan incelenmiştir. Bu bağlamda Rusya ve Türkiye arasında akdedilmiş olan iki taraflı yatırım anlaşmasının ve ilgili mevzuatın yatırımcılara getirdiği haklar, kolaylıklar ve yükümlülükler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Sermaye, Türkiye Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Portföy Yatırımları, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Yatırım İklimi.

Abstract

Foreign capital is in a narrow sense: capital transfer from one country to another. It is the capital contribution made by the citizens or institutions of another country to the capital stock in a country. It is divided into private foreign capital and portfolio investments. Portfolio investments are the purchase of securities from international capital markets in order to obtain a share or profit. The investment of private capital is the transfer of capital from one country to another, and transforming it into investments in that country.

Firstly, literature studies about capital movement in the world were done in the study. Then, the present situation in Russia concerning the topic was analyzed.

The first part is on the general definition of foreign investment. This section also deals with agreements on the mutual encouragement and protection of investments and the creation of favorable conditions for economic cooperation between the two countries, securing the foreign capital against expropriation and nationalization and clarifying the rights, determining the ways of resolving disputes between the foreign investor and the state, the development of economic relations between the countries and the establishment of a suitable environment for investment by the contracting party investor.

In the second part, the agreement between the parties and the protection provided by the bilateral investment agreement are addressed. In our work, the economical aspects of the subject have been given to the required extent; however, the issue has been examined from a legal point of view. bilateral investment treaties and the rights of the investors who brought the relevant legislation in this regard was signed between Russia and Turkey, conveniences and liabilities were investigated.

Keywords: Foreign Capital, Turkey, Russian Federation, Portfolio Investment, Foreign Direct Investment, Investment Climate.

Giriş

Teşvik uygulamalarına başvuran ülkelerin, bu uygulamalara başvuru nedenleri arasında sermaye yetersizliği büyük önem taşımaktadır. Ülkelere yabancı sermayenin akışının sağlanabilmesi bakımından da yatırımcıların özendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ülkenin ekonomik ve politik istikrarının olması, güven verici olmasının yanında mevzuatın da uygun olması, yatırımcının yatırım yapacağı ülke için en önemli etkenlerden birisidir. Bunların dışında farklı yatırımcıların yatırımlarını olumlu yönde etkileyen nedenler olarak, büyük bir iç pazar, rekabetin korunduğu koşullar, kalifiye iş gücü, gerçekçi kur politikaları, kâr, transfer imkânı, sınai mülkiyet haklarının korunması, uluslararası standartta vergi rejimi, yeterli altyapı ve diğer teşvikler de sıralanabilmektedir. Yatırımcılar az maliyetle yüksek kâr elde etme politikası taşıdıklarından, niteliklerine en uygun olan ülkeyi seçmektedirler. Bu nedenle, yabancı yatırımcılara sağlanan olağan imkânlardan farklı olarak sermaye getirdikleri için birtakım hak ve kolaylıkların da sağlanması önem arz etmektedir. Bir başka deyişle, ülkeye yatırım yapan yabancıya, yatırım yapması nedeniyle, uygulanan standart hükümlerin dışında başka hükümler

uygulanmalıdır. Buna örnek olarak Rusya'da, yatırımcıları ülkeye yatırım yapmaya teşvik etmek amacıyla, bazı hukuki düzenlemeler ile kendilerine bazı hak ve kolaylıklar tanınmıştır (Goluboviç A. D., 1993, s. 3).

Yatırımın teşviki ve korunması hususunda, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında gerçekleştirilen iki taraflı anlaşma, tarafların yatırımcı ve yatırımlarına ilişkin kurallarını, yatırımlara yapılacak olan muameleyi düzenleyen hükümleri kapsamaktadır. (Şevçenko L. M., 2008)

Rusya'nın yabancı devletler ile arasındaki yatırım işbirliğinin artırılması bakımından en önemli koşullardan birisi, uygun yatırım ikliminin oluşturulmasıdır. Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına ilişkin devletler arasında gerçekleştirilen anlaşmalar da, anlaşma tarafı devletlerin yatırımcılarına, yatırımlarının korunması açısından gerekli güvenceyi sağlamaktadırlar. Bu tür anlaşmalar yabancı yatırımların akışını teşvik etmekte ve devlet ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadırlar. Bu bağlamda yabancı yatırımcılara, anlaşmalar ile en çok gözetilen ulus kaydı veya milli muamele kaydı ve yatırım faaliyetini gerçekleştirmek bakımından tüm gerekli garantiler sunulmaktadır (POPOVA A. B., 1998, s. 46).

2016 yılında, yatırımcılar ve devlet arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için prosedür çerçevesinde 62 tanınmış dava başlatılmıştır. Bu, bir önceki yıla göre daha azdır, ancak 2006-2015 döneminin on yıllık ortalamasına göre daha fazladır (yılda 49 dava). 1 Ocak 2017 itibarıyla, iyi bilinen anlaşmazlıkların toplam sayısı 767'ye ulaşmıştır. Bugüne kadar, başlatılan bir veya birkaç tanınmış davada 109 katılımcı ülke bulunmaktadır. Bazı durumlarda olduğu gibi, tahkim gizli tutulabilir, mevcut ve geçmiş yıllardaki gerçek uyuşmazlık sayısı daha yüksek olabilir. 2016 yılında, 41 tahkim anlaşmazlığı hakkındaki kararlar kamuoyuna açıklanmıştır. Usuli aşamada, bu davalarla ilgili kararların yaklaşık yarısı devletler lehine yapılmıştır. Fakat davaların incelenmesinin esasa ilişkin değerlendirme aşamasına ulaştığı durumlarda, çoğunlukla yatırımcıların kazandığını ve bunların bilinen davaların % 60'ını oluşturduğunu görmekteyiz. (Birleşmiş Milletler, 2017)

1. Yabancı Yatırımın Dünya Çapında Gelişmesi

Yabancı yatırımın yanı sıra, sermaye ihraç eden ülkelerin ve çok uluslu kuruluşların statülerini korumada karşılaşılabilecekleri riskleri sifıra indirme potansiyelleri bulunmaktadır. Bu potansiyel girişimcilerin doğrudan sermaye yatırımlarında bulunması ve iş yapacakları yerleri belirlemesi son derece önemlidir. Bundan dolayı, hemen hemen ülkelerin çoğu yabancı sermaye için daha elverişli ortam sağlamaya başlamıştır. (Farhutdinov İ. Z., 2009)

Geçmiş dönemlerde yabancı yatırımın ülkeye çekilme isteklerinin nedenleri, sermaye açığını kapatmak, işsizlik sorunlarını gidermek ve teknolojik anlamda gelişmeler sağlamaktır. Günümüzde ise, yabancı yatırım; ekonomik desteği, tanıtım, dışa açılım, çevresel koruma, insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi olguları da beraberinde getirmektedir (Şokirov İ. Z., 2016).

1.1 Yabancı Sermayeden GÜdülen Temel Amaçlar

Kurum ya da kuruluşlar başka bir ülkeye yabancı yatırım yaparken temel amacı kâr etmek ya da kâr oranını yükseltmektir. Yatırım yapma kararı verilirken, kârlılık kadar, bu kârlılığın devamlılığı da aranmaktadır. Kâr oranındaki yükseklik ve süreklilik, yatırım yapılan ülkenin insan haklarının korunması, mülkiyet haklarının verilmesi ve girişim özgürlüğünün güven altında olmasına bağlıdır (Vlasov D. S., 2016).

2. Yabancı Yatırım Çeşitleri

2.1. Portföy Yatırımları ve Dolaylı Yatırımlar

Herhangi bir faiz ya da temettü geliri elde etmek amacıyla uluslararası sermaye piyasalarından değerli kağıtların satın alınması yoluyla yapılan yatırımlara Portföy yatırımları denilmektedir (Yuhimenko & Pavlenko, 2010).

Dolaylı yatırımlar ise spekülatif amacı ağırlıkta olan, herhangi bir istikrarı olmayan ekonomik kaynaklar olarak tanımlanmaktadırlar. (Semoçkina M. A., 2013, p. s. 244)

2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımlar, çok uluslu firmaların bir başka ülkedeki bir firmayı satın alma, veya yeni kurulan firmanın ilk sermayesini temin etme, sermayesini artırma yoluyla bir ülkedeki firmanın başka bir ülkedeki firmaya yaptığı yatırımlar olarak tanımlanmaktadır (Şagurin & Şimko, 2008).

3. Rusya Federasyonu'nda Yatırım İklimi

Rusya Federasyonu'nda, yatırım iklimine birçok negatif faktör tesir etmektedir. Bu negatif faktörlerden biri de, Rusya dış ekonomik ilişkileri felce uğratan, ticari faaliyetin hukuka aykırı yöntemlerle yürütülmesi ve yolsuzluktur (DORONINA & SEMILUTINA, 2011, s. 30).

3.1. Doğrudan Rusya Yatırım Fonu ve Rusya Federasyonunun yatırım iklimini geliştirmek için atılan ilk adımlar

2011 yılında, uluslararası yatırımcılarla uzun vadeli finansal ve stratejik çalışma yürütebilmek için Doğrudan (Direkt) Rusya Yatırım Fonu kurulmuştur. DRYF (RFPI) yabancı yatırımların finanse edilmesi için yaratılmış ekonomi modernizasyonudur. Maksimum geliri elde etmek bu fonun temel amacıdır.

Yatırım alanında profesyonellerden oluşan bir ekip kurulmuştur. Bu ekibin yatırım alanında son derece başarılı olan hem Rus hem de yabancı uyruklu uzmanları içermektedir.

Günümüzde RFPI'ye ait 40'tan fazla geliştirme projesi bulunmaktadır. Bunlar çeşitli elektrik, enerji tasarrufu teknolojileri, telekomünikasyon, ilaç vb gibi alanları içermektedir. Bu projelerin toplam yatırım tutarı 8 milyar dolardır. (Drozdova V. V., 2012)

3.1.1. İnşaat prosedürlerinin kolaylaştırılması

İnşaat prosedürlerinin kolaylaştırılması birçok problemin çözümüne yardımcı olacaktır. Fakat alınan önleme rağmen, inşaat sektörü hala yüksek düzeyde idari engellerle karakterizedir. Gerekli izin işlemlerinin toplam kayıt süresi, Rusya Federasyonu'nun çeşitli bölgelerine göre farklılık göstermektedir ve 3 yıl kadar uzayabilmektedir. Bu adım, ülkenin yatırım ve iş ortamının geliştirmesinde büyük bir atılımdır. (Gomel, 2013)

3.1.2. İş ortamının farklı bölgelerde geliştirilmesi

Stratejik İnisyatifler Ajansı, Rusya Federasyonu'nun kurucu kurumlarında ticareti desteklemek ve iş ortamını geliştirmek için bütün bölgelerinde aynı kuralları ve politika standartlarını uygulamıştır.

Böylece kurucu teşekküllerinde iş desteğinin geliştirilmesi sadece Rusya'daki genel iş geliştirme göstergelerine değil, aynı zamanda yabancı yatırımcılar için Rusya'nın genel çekiciliğine de katkıda bulunacak ve inovasyonu teşvik edecektir.

Şu anda, Rusya Federasyonu bölgelerinde iş desteği standartları üzerinde 6 bölgeden Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tarafından onayı almıştır. Bunlar; Lipetsk, Kaluga, Sverdlovsk, Ulyanovsk, Perm bölgeleri ve Tataristan Cumhuriyetidir. (Petrosyan S. A., 2015)

3.1.3. Göç prosedürlerinin kolaylaştırılması

Yüksek vasıflı uzmanların çalışmaları için Rusya'da özel şartlar yaratılması gerekiyordu. Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı bu anlamda, 19 Mayıs 2010 tarihinde kabul edilen göç mevzuatına ilişkin değişikliklerin geliştirilmesini başlattı. (Pushkin A., 2012)

3.1.4. Gümrük idaresinin geliştirilmesi

Gümrük idaresinin düzgün çalışması, işadamlarının iş koşullarının değerlendirmesini doğrudan etkilemektedir. Rüşvetsiz standart talimatların uygulanması için şeffaf bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. Gümrük idaresinin etkin bir sistemini oluşturmak için, aynı zamanda "çalışma safhasında" mevcut yaklaşımlarını revize etmek de gerekmektedir. 2010 yılı Kasım ayında Gümrük Kanunu'nun geliştirilmesinde, "Rusya Federasyonu Gümrük Yönetmeliği" yasası kabul edilmiştir. (Suleymanov A. V., 2013)

3.1.5. Vergi politikası

Vergi politikası, istikrarlı bir ekonomik büyümenin sağlanmasına yönelik şartlar yaratmayı, aynı zamanda Rusya ekonomisini modernleştirmeyi ve yeni üretimin geliştirilmesine yönelik teşvik tedbirlerinin uygulanmasını, inovasyon ve insan sermayesindeki yatırımların artmasını gözden geçirmeyi hedeflemelidir.

a. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi açısından:

- Basitleştirilmiş vergi sisteminin uygulama hakkını sınırlandıran vergi mükellef gelir sınırı büyüklüğü 20 milyon rubleden 60 milyon rubleye çıkarılmıştır. Küçük işletmeler için zorunlu sigorta mevduatlarının toplam tarifesi % 26'dan % 20'ye düşürülmüştür.

b. İnsan sermayesine yatırım yapılması için stimülasyonun sağlanması :

- Kurumların gelir vergisi hesaplamasına, çalışanların eğitim ve sağlık hizmetleri masraf listesine gider olarak dahil edilmiştir.

c. Entellektüel çalışmaları ağırlıklı olarak uygulayan ve inovasyon stimülasyonu faaliyetini gösteren şirketlere sağlanan destek açısından:

- Birçok vergi mükellefi için sigorta oranlarının azaltılması
- Moskova'daki inovasyon merkezi «Skolkovo» için özel vergi rejimi 10 yıl devam edilmesi

d. Yüksek teknoloji şirketlerinin yatırımlarının teşvik edilmesi açısından:

- Piyasada işlem görmeyen menkul kıymetlerin satışından elde edilen gelirin 5 yıldan az olmayan bir süre için bu tür menkul kıymetlere sahip olmak şartıyla gelir vergisinden muaf tutulması

e. Sosyal açıdan önemli sektörlerin bakımı ve belirli kategorilerdeki vergi mükelleflerinin vergilendirilmesini geliştirmek açısından:

- Eğitim ve sağlık alanındaki kuruluşlar için gelir vergisinin % 0 düzeyinde olması
- Petrol üretim (çıkartma) yerlerinin sıfır vergi oranının genişletildiği «coğrafik» bölgelerin listesi. (Koçemasova A. V., 2013)

3.1.6. Ceza kanununun serbestleştirilmesi

2008-2013 yıllarında pek çok ekonomik suç türüne aykırı olan mevzuatta birçok değişiklik yapıldı. Cezai olarak cezalandırılabilen birçok ekonomik suç listeden çıkartılmıştır: kaçakçılık, sözde girişimcilik, sahte reklam, tüketicilerin aldatılması vb.

3.1.7 Federal icra yönetim kurumu faaliyetlerinin yatırım ikliminin geliştirilmesinde performans değerlendirme kriterlerini geliştirme etkinliği

Ticaret ve sanayi kuruluşlarının ve Dünya Bankası uzmanlarının katılımıyla Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı'nda araştırmanın hazırlanmasından sorumlu olanlar kantitatif hedef göstergeleri sisteminin geliştirilmesi için yönergeler seçildi. Bunun içinde dahil olmak üzere: elektrik güç kaynağı ağları ile iletişim, işletmedeki tesislerin inşaatı ve işletmeye alınması için izinlerin onaylama prosedürlerin basitleştirilmesi yer alır. (Finans Üniversitesi, 2014)

3.2. Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasındaki Yatırım İlişkilerinin Seyri

Türkiye ve Rusya arasında artan ekonomik işbirliğinin temelleri SSCB'nin son döneminde yapılmıştır. Bu açıdan 18 Eylül 1984 tarihinde dünyanın en zengin doğal gaz rezervlerine sahip SSCB ile Türkiye'ye doğal gaz sevkiyatına dair imzalanan anlaşma büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye bu anlaşma ile ilk defa Rusya Federasyonu'ndan doğal gaz alımına başlarken Rusya'dan alınan doğal gazın bedelinin yüzde 70'inin Türk mal ve hizmetleri ile ödenmesi (offset) hükmü getirilmiştir. Bu anlaşmanın ardından iki ülke arasında ekonomik ve ticari ilişkiler giderek yükselen bir seyir izlemiştir. (Matulis N. P., 2003)

Türkiye Rusya'nın önemli ve büyük dış ticaret ortağı sayılmaktadır: mal devresinin 3,3 % oranı onun payına düşmektedir. Eğer RF'nun bavul ticaretini de göz önünde bulundursak bu rakam 5,5 % ulaşmaktadır. Türk yatırımların Rusya'ya gerçekleştirilmesinin esas hatları gıda, tekstil, kimya, ağaç işleme sanayisi, otomotiv endüstrisi ve otomobil parçaları imalatı, inşaat ve yapı malzemelerin üretimi ve hizmetler alanı: ticaret, banka ve turizm sektörleri. 2017'de bu yatırımların genel harcı 292 milyon dolara ulaşmıştır (<http://ur-consul.ru/Bibli/Natsionaljnnaya-ekonomika.html#Q-9404-Kratkaya-bibliografiya>, tarih yok).

Rusya'daki Türk yatırımlarının analizi AB, ASEAN, ABD, Japonya'da bulunan büyük Türk şirketlerinin şubelerinin yardımıyla Rusya ekonomisine üçüncü tarafın yatırım yapma fırsatına sahip olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, Türk yatırımcının kendi kaynaklarından finansmanı, uluslararası finans kurumlarının kullandığı kredilerle birleştirilebilmektedir.

Türk sermayesini içeren çok taraflı yatırım projelerini uygulamak da mümkündür. Bu alanda Rusya için çok umut verici olan BDT ve KEİ ülkelerini içeren projelerinden

bahsedilebilir. Bu tür projeler hem Rusya'da hem de yukarıda belirtilen üye ülkelerden birinin topraklarında uygulanabilir. BDT ülkeleri arasındaki gümrük birliğinin varlığına bakıldığında, eski Sovyet cumhuriyetlerinin ekonomik altyapısını kullanmanın yanı sıra, ortak uluslar çatısı altında devam eden bütünleşme süreci, BDT ülkeleri topraklarında çok taraflı projelere Türk yatırımlarını çekmek, Rusya ekonomisine gerçek kâr payı getirebilir. (Tadevosyan G. G., 2009)

Türk sermayesinin Rusya'ya ihracatındaki eğilimlerden bahsederek, büyük ve orta büyüklükteki Türk şirketlerinin Rusya pazarına ilgi gösterdiği, ancak hem federal hem de bölgesel düzeylerde Rusya'da yatırım programlarının bilinmemesinden dolayı genel olarak düşük ilgi gösterildiği görülmektedir. (İvanov, Golovastova, & Dibov, 2009)

Şu anda, iki ülke arasındaki ticaret ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için temel öneme sahip olan 2017-2020 için Hükümetlerarası Orta Vadeli Ticaret-Ekonomik, Bilimsel-Teknik ve Kültürel İşbirliği Programı, hizmetler ve yatırım ticaretinde hükümetler arası ikili anlaşmalar üzerinde müzakereler devam etmektedir.

Ortak Rus-Türk Yatırım Fonu'nun (derneği) oluşturulmasına yönelik çalışma yoğunlaştırılmıştır. Türk ortakları ile Rus bölgelerinin irtibatları yenilenmektedir.

Rusya, Türkiye için stratejik olarak önemli bir pazardır ve yaptırımların kaldırılmasından sonra, Türk sermayesinin hızla arttığını izlemekteyiz. Böylece, Koton şirketi 2021 yılına kadar Rusya'daki temsilciliğine 100 milyon dolara kadar arttırmayı planladığını belirtmektedir. Antalya'da düzenlenen Rus-Türk Medya Forumu çerçevesinde gazetecilerle bir toplantıda, yönetim Kurulu Başkanı Yılmaz Yılmaz en az 3000 bin Rus vatandaşı için iş sağlayacağını belirtmiştir. Plan Rusya'da üretimi başlatmaktır. Rusyada ürettiğimiz malı yerel pazarda sattığımız bir marka haline geleceğiz" demiştir. Rusya'da şu anda tüm Koton satışlarının % 8'i üretilmektedir, bu rakamın 5 yıl içinde % 10'a çıkarılması planlanmaktadır. Rus pazarından bahseden Yılmaz, "bugün büyük fırsatlar olan bir pazar. Amacımız Rusya pazarının büyümesine paralel olarak büyümektir. İşte bu yüzden Rusya'da iş geliştirme yatırımlarına devam ediyoruz. İşte bu yüzden, Rusya'da yatırım yapmaya ve iş geliştirmeye devam etmekteyiz" diye sözlerine eklemiştir Türk işadamı (<http://excluzival.ru/info/articles/n338/>, tarih yok).

Türkiye ile Rusya arasında, SSCB hukuki varisliğinin kapsamı da dahil olmak üzere, 51 iki taraflı anlaşma yürürlüktedir. İlişkilerin esasları hakkında anlaşma, ticaret, bilim-teknik, kültürel işbirliği hakkında anlaşmalar, Rus Doğal Gazının Karadeniz'in su sahası üzerinden ulaştırılma anlaşması, enerji alanında işbirliği anlaşması, kara-demiryolu-hava ulaşımı hakkında anlaşma, ticari gemicilik ile ilgili anlaşma, uyuşturucu maddelerin ve psikotrop maddelerin nakli ya da yasadışı dolaşımına karşı mücadelede işbirliği hakkında anlaşma, konsolosluk anlaşması, terörizm ile mücadelede işbirliği muhtırası (*memorandum*) anlaşmalar Türkiye Rusya arasında

ilişkilerin esaslı bir kısmını teşkil etmektedir (http://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts, tarih yok).

Türkiye ve Rusya arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasını Rusya Parlamentosu alt kanadı Duma onaylamıştır. Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ve Rusya Federasyonu Hükûmeti aralarında 15 Ocak 1997 tarihinde imzalanmış 17 Mayıs 2000 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. (Gilmundinov V. M., 2016)

4.1 Çok Taraflı Anlaşmalar

Uluslararası yabancı sermaye yatırımlarına yönelik olarak kendi aralarında yaptıkları ikili yatırım anlaşmalarının dışında devletler, içeriğinde tahkime ilişkin hükûmler barındıran ve bir uluslararası örgüt bünyesinde hazırlanmış olan çok taraflı yatırım anlaşma veya sözleşmelerine de taraf olmaktadır. "Çok taraflı yatırım anlaşmalarında iki kurum, DTÖ ve OECD önemli rol oynamaktadır. OECD'nin, MAI'ye kadar yaptığı düzenlemeler, gizli yatırım engelleriyle ilgili düzenlemeler, serbest sermaye akışı ve çok uluslu girişimler için direktif ilkeleri içermektedir. DTÖ ise, doğrudan yabancı yatırımlarla ilgili olarak, çok taraflı organizasyonlara daha fazla katkıda bulunmuştur." Örneğin, DTÖ bünyesinde imzalan Yatırım Önlemleri Anlaşması (*The Agreement on Trade-Related Investment Measures - TRIMs*) ve Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (*The General Agreement on Trade in Services - GATS*) gibi anlaşmalar yabancı yatırımlara ilişkin hükümler içermektedir. (Boguslavskiy M. M., 1996)

Bu anlamda hazırlanmış olan iki önemli belge bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (*Multilateral Agreement on Investment -MAI*), ikincisi ise Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu Sözleşmesi'dir (*Convention Establishing the Multilateral Investment Guarantee Agency - MIGA*). Bu çok taraflı olması düşünülen iki girişimden MAI anlaşma taslağı, özellikle gelişmekte ülkeler tarafından olumlu karşılanmamış ve oluşan tepkilerin yoğunluğu üzerine geri çekilmiştir. MIGA sözleşmesi ise 1988 yılında imzalanarak yürürlüğe girmiş durumdadır. Diğer önemli uluslararası anlaşma ise, 1966 yılında imzalanan Devletler ve Diğer Devlet Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıkların Çözümlemesi Hakkında Washington Sözleşmesi'dir. Sözleşme, yatırım yapılan ülke ile yatırımcılar arasında bu münasebetleri sebebiyle ortaya çıkabilecek ve uluslararası çözüm yöntemlerine konu olacak uyuşmazlıkların çözümüne yönelik bir hakemlik ve arabuluculuk mekanizması oluşturmaktadır. (Danelyan A. A., 2016)

4.2 İki Taraflı Anlaşma

Anlaşmalardan en önemlileri, genellikle iki devlet arasına imzalanan Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki (Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşvik) Anlaşmalarıdır (*Agreements Concerning Reciprocal Promotion and Protection of Investments*). Başka ifadeyle bu anlaşmalar “İki Taraflı Yatırım Antlaşmaları” (*Bilateral Investment Treaties - BITs*) olarak da anılmaktadır. İkili yatırım anlaşmalarının en önemli özelliği, yabancı yatırımın hukuki kapsam ve çerçevesini çizerek, bu tür yatırımların tâbi olacağı hukukî muameleyi belirlemeleridir. Bu yatırım anlaşmalarının tarafları devletlerdir. Bir tarafta yatırımın yapıldığı devlet, yani ev sahibi devlet (*host country*), öteki tarafta yatırımcının geldiği kaynak devlet (*yatırımcının mensup olduğu devlet - home country*) vardır. (Badmaeva N. A., 2012, s. 14)

4.2.1. İki Taraflı Yatırım Anlaşmalarının Temel Özellikleri

II. Dünya Savaşı sonrasında, gelişmekte olan ülkelerin, sermaye ihraç eden ülkelerin teknoloji birikimlerine, organizasyon becerilerine ve dolayısıyla sermayelerine olan ihtiyaçları Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşvik anlaşmalarını gündeme getirmiştir (Kostunina & Liventsev, 2001, s. 108).

2000 yılında yabancı yatırımın korunması ve yatırımın teşviki hakkındaki anlaşmaların toplam sayısı 174 devleti kapsayan 1726 anlaşmadan ibarettir. Bu anlaşmaların grup ülkeler arasında taksimi şu şekildeydi: Gelişmiş ülkeler arasında yapılan anlaşmalar % 39, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında yapılanlar % 36, az gelişmiş ülkeler ile Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında yapılan anlaşmalar %13, gelişmiş sanayi ülkeleri ile Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında % 7, gelişmiş sanayi ülkeleriyle Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında yapılan anlaşmalar ise % 2. 2018 yılının başına kadar 183 ülke 3328 yabancı yatırımlarla ilgili iki taraflı anlaşma yapmıştır (Birleşmiş Milletler, 2017).

4.2.2. Uyuşmazlıkların Çözümü

Uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili kurallar, genellikle devletlerin yabancı yatırımlardan kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümüne yönelik kendi iç hukuk kuralları ile düzenlenmekle beraber, yabancı yatırımcı ile devletin yapmış olduğu yatırım sözleşmelerinde de uyuşmazlığın çözümüne ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ama bunun yanı sıra, Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya

Federasyonu arasında olduğu gibi iki taraflı yatırım anlaşması varsa, uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili kurallar için kaynağı iki devlet arasında yapılan Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşvik anlaşmasının yorumu ve uygulanmasıdır. (Hayrullina A. M., 2012)

4.2.3. Yatırımcı ve Akit Devlet Arasındaki Uyuşmazlıklar

Anlaşma bir önemli özelliğe sahiptir ki, o da, tahkim konusunda uluslararası hukuk anlamında yükümlülükler ve sorumluluklar getirmesidir. Bu nedenle, yatırım uyuşmazlıklarının çözümünde tahkim mekanizmasının kullanılmasına cevap vermesi, Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşvik anlaşmalarının esas özelliklerinden biridir. Tahkim mekanizması, bütün iki taraflı yatırım anlaşmalarında yer alan vazgeçilemez bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kategoride uyuşmazlık, ev sahibi devlet ile diğer devlet yatırımcısı arasında ortaya çıkmaktadır. Burada çözümü öngörülen uyuşmazlıklar, genellikle ikiye ayrılmaktadır:

- Taraflardan birinin yabancı yatırımlarla ilgili makamı tarafından, diğer tarafın gerçek veya tüzel kişisine verilen yatırım müsaadesinin yorumlanması veya uygulanmasından doğan ihtilâflar ve;

- Bir yatırım ile ilgili olarak ve anlaşma ile verilen her hangi bir hakkın çiğnendiği iddiasından kaynaklanan uyuşmazlıklardır (Kostunina & Liventsev, 2001, s. 178).

Yatırımcı ile ev sahibi devlet arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların, hemen tahkime götürülmesi yerine öncelikle taraflar arasında yapılacak müzakereler ile çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu şekilde bir çözüme ulaşılamamışsa, taraflarca kabul edilmiş ve kesin bağlayıcı olan üçüncü taraf usulleri ile sonuca ulaşılmaya çalışılır. Bağlayıcı olmayan üçüncü taraf usullerinden kastedilen uluslararası uyuşmazlıkların diplomatik yollardan çözümüne ilişkin dostça girişim, arabuluculuk, soruşturma komisyonları ve uzlaştırma usulleridir (Karabelnikov B. R., 2013).

Anlaşmalarda genelde, müzakereler için tespit edilen süreler içinde bir çözüm bulunamaması halinde ilgili yatırımcının önünde iki seçenek bulunmaktadır. Türkiye-Rusya yatırım anlaşmasında, 6 ay içinde nihai karar verilmezse ve uyuşmazlık bu yolla çözümlenmezse, yatırımcı tarafın aşağıdaki uluslararası yargı makamlarına başvuracağı belirtilmiştir. (Holkina M. G., 2009)

4.2.4. Tahkim Yolu

Anlaşmalarda âdil yargıya başvuru genel olarak yatırımcının inisiyatifine bırakılmıştır. Fakat, adli mahkemelerde yargılamanın uzun sürmesi dolayısıyla tarafların haklarının sürüncemede kalmaması için süre sınırlanması iki taraflı yatırım anlaşmasında getirilmemiştir. Yerli mahkemelerin belli süre içinde nihai kararı vermesi aranmamıştır. Çünkü yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki anlaşmaları, tarafların aralarındaki yatırımlarla ilgili özel hukuk anlaşmalarında farklı bir ihtilâf çözüme usulünü kararlaştırmalarına engel değildir. O halde, yatırımcı ile ev sahibi ülkenin kamu kuruluşu arasında bir ihtilâf çıktığında, öncelikle taraflar arasındaki yatırım sözleşmesinde kararlaştırılan usul uygulanacaktır (Karabelnikov B. R., 2013).

SONUÇ:

Ekonomik rekabetin ve bölgesel entegrasyonun büyük önem kazandığı günümüz dünyasında yeterli kaynağı olmayan, gelişmiş ülkelerle belirli bir entegrasyona tabii olmamış veya ticari bakımdan ilişki kurmamış ülkeler yabancı sermaye konusunda oldukça zayıftırlar.

Yabancı sermayenin bütün hatlarıyla ele alınarak uluslararası anlamda koruma altına alındığı bir anlaşma bulunmamaktadır. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerin yabancı sermayeyi ülkelerine çekebilmesi için ekonomik ve siyasi durumunun istikrarlı olması gerekmektedir.

Yatırımların korunması ülkelerin ortak değerinin olması nedeniyle her ülke yatırım ilişkisine girmek istediği diğer ülkeyle yatırımların korunması ve teşvikine ilişkin anlaşma imzalamaktadır. Bu anlaşmaların imzalanabilmesi için de Rusya Federasyonu yabancı sermayenin ülkesine gelmesini sağlamak için öncelikle mali ve hukuki tedbirlerin alınarak yabancı yatırımın önündeki bürokratik engellerin kaldırılması gerekmektedir.

Ayrıca piyasa ekonomisinde ihtiyaç duyulan avukat, muhasebeci, profesyonel yönetici, yatırım planlama uzmanları gibi elemanları yeterli sayıda bulunması, yabancı yatırımcıların yönlendirilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

Son yıllarda Rusya Federasyonu'nun yürütmekte olduğu dış politika sonucunda ülkeye yapılan yabancı yatırımın sayısı artış göstermektedir. Mevcut sorunlara rağmen, Rusya'nın serbest piyasa işlerliğini sağlamasına yönelik çabası ve yasal düzenlemelerdeki hassasiyetleri yabancı yatırımcıların artışına neden olmuştur. Ayrıca Rusya'nın sahip olduğu tarım, kimya sanayi ürünleri ve diğer doğal kaynaklarla yeni yatırım fırsatları bakımından da yabancı yatırımcılara cazip bir ülke olma özelliğine sahiptir.

Çalışmamızda Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan Yatırımların Korunması ve Teşvikine ilişkin anlaşma incelenmiş, ekonomik bakımdan fazla ayrıntıya yer verilmeden daha çok hukuki açıdan ele alınmıştır.

Kaynaklar:

- Badmaeva N. A. (2012). *Özel uluslararası hukukta yabancı yatırımların eşit muamelesi*. Moskova: Tez.
- Birleşmiş Milletler. (2017). *Dünya Yatırım Raporu*. Cenevre.
- Boguslavskiy M. M. (1996). *Yabancı Yatırımlar: Hukuki Düzenleme*. Moskova.
- Danelyan A. A. (2016). *YABANCI YATIRIMLARIN ULUSLARARASI VE YASAL DÜZENLENMESİ*. Moskova: Tez.
- DORONINA, N. G., & SEMILUTINA, N. G. (2011). *Özel Uluslararası Hukuk ve Yatırımlar*. Moskova.
- Drozdova V. V. (2012). *RUSYA FEDERASYONUNDA YATIRIM İKLİMİ: ULUSAL EKONOMİDE YATIRIM SORUNLARI*. Makale, Finans Dergisi.
- Farhutdinov İ. Z. (2009). *Uluslararası Yatırım Hukuku: Doktrin Sorunları - Yabancı Yatırımların Korunmasında Yasal Garantiler*. MJMP N 4 (76).
- Finans Üniversitesi. (2014). *Yabancı yatırımın Rusya ekonomisindeki rolü*. www.finuni.ru adresinden alındı
- Gilmundinov V. M. (2016). *Eğitimsel-yöntemsel kompleks*. Novosibirsk.
- Goluboviç A. D. (1993). *Rusya'da Yabancı Yatırımlar*. Moskova: Yasal Düzenleme.
- Gomel. (2013). Yüksek lisansi ve lisans öğrencilerinin uluslararası bilimsel-pratik konferans materyalleri. Gomel Devlet Üniversitesi F. Skorini.
- Hayrullina A. M. (2012). *YATIRIM SÖZLEŞMESİ: KAVRAM VE SÜREKLİ KOŞULLAR*. Gramota, Makale.
- Holkina M. G. (2009). *Yatırımcıların Menkul Kıymet Piyasalarında Korunması*. Vladivostok: Tez.
- İvanov, V. A., Golovastova, T. İ., & Dibov, A. M. (2009). *Yabancı Yatırımlar*. İzhevsk: Seminer notları.
- Karabelnikov B. R. (2013). *Uluslararası Ticari Tahkim*. Moskova.
- Koçemasova A. V. (2013). *Küreselleşmiş Ekonomide Doğrudan Yabancı Yatırım Çekme Dünya Deneyimi*. Habarovsk: Makale.
- Kostunina, G. M., & Liventsev, N. N. (2001). *Yabancı Yatırımların Düzenlemesinin Uluslararası Tecrübesi*. Moskova.

- Matulis N. P. (2003). *Bağımsız Devletler Topluluğun'da (BDT) yabancı yatırımların uluslararası yasal düzenlemesi: Rusya Federasyonu ve Kazakistan Cumhuriyeti örneğinde*. Moskova: Tez.
- Petrosyan S. A. (2015). *ERMENİSTAN CUMHURİYETİ EKONOMİSİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE YABANCI YATIRIM STRATEJİSİ*. Moskova: Tez.
- POPOVA A. B. (1998). *Uluslararası Özel Hukuk*. Moskova: Metodik Açıklama.
- Pushkin A. (2012). *Rusya Federasyonunda Yabancı Yatırımların Yasal Düzenlenmesi*. Moskova: Alpina Publisher.
- Semoçkina M. A. (2013). *Rusya Federasyonunda Yabancı Yatırımların Yasal Düzenleme Kaynakları*. Moskova: Makale.
- Suleymanov A. V. (2013). *Rusya ve Türkiye Ticaret Ekonomik İşbirliği*. Moskova: Haberci RUDN N 2.
- Şagurin, S. V., & Şimko, P. D. (2008). *Ulusötesi Şirketin Ekonomisi*. St. Petersburg: Ders Kitabı.
- Şevçenko L. M. (2008). *RUSYA FEDERASYONUNUN EKONOMİSİNDE YABANCI YATIRIMLARIN GEÇMİŞİ TARİHİ*. TGU Bülteni, 5. Baskı.
- Şokirov İ. Z. (2016). *Rusya Ekonomisinde Yabancı Yatırımların Rolü*. Krasnoyarsk: Bilimsel çalışmalar.
- Tadevosyan G. G. (2009). *Yabancı Yatırımcı Kavramı, Uluslararası Özel Hukuk Sorunları*. Makale.
- Vlasov D. S. (2016). *Rus Sanayi İşletmelerinin Yatırım Stratejileri*. Moskova: Tez.
- Yabancı Sermaye Nedir*. (tarih yok). <https://www.muhasibeturk.org/nedir/yabanci-sermaye-nedir-ne-demek-anlami-tanimi> adresinden alındı
- Yuhimenko, Y. M., & Pavlenko, V. A. (2010). *Yatırım Yönetimi*. Novosibirsk.

İnternet Kaynakları:

- <http://excluzival.ru/info/articles/n338/>. (tarih yok). Mayıs 01, 2018 tarihinde alındı
- <http://ur-consul.ru/Bibli/Natsionalijnaya-ekonomika.html#Q-9404-Kratkaya-bibliografiya>. (tarih yok). Mayıs 01, 2018 tarihinde alındı
- http://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts. (tarih yok). Mayıs 01, 2018 tarihinde alındı